

KINH GIỚI

Elsholtzia ciliatae Herba

Bán biên tô, Tiểu kinh giới, Bài hương thảo, Kinh giới tuệ, Kinh giới huệ

Đoạn thân và cành mang lá và hoa còn tươi hay được làm khô của cây Kinh giới [*Elsholtzia ciliata* (Thunb.) Hyland.; Đồng danh: *Sideritis ciliata* Thunb.; *Elsholtzia cristata* Willd.], họ Hoa môi (Lamiaceae). Thu hái vào cuối mùa xuân đến đầu mùa hạ, khi cây bắt đầu ra hoa. Chọn những ngày nắng ráo, cắt lấy phần thân và cành có nhiều lá và hoa; sau đem phơi hoặc sấy ở nhiệt độ 40 °C đến 50 °C đến khô.

Mô tả

Là các đoạn ngọn của thân và cành khô, dài 30 cm đến 40 cm, có tiết diện vuông, có lông nhỏ; màu xanh vàng. Lá có cuống ngắn, mọc đối; phiến lá nguyên hình trứng rộng hay gần hình tim, khi khô bị gấp nếp hay nhăn nhúm nhưng vẫn thấy rõ mép lá xẻ răng cưa đều, cả hai mặt lá có lông nhỏ. Cụm hoa khô có dạng hình trụ đều, nhưng thường bị ép nên có thể hơi méo mó; trên cụm hoa có nhiều hoa nhỏ, ở phần gốc cụm hoa có thể thấy các quả bé nhỏ, hình thuôn và nhăn. Dược liệu khô thể nhẹ, giòn, dễ gãy; có mùi thơm nhẹ đặc trưng; vị cay.

Vì phẫu

Thân: Biểu bì gồm một hàng tế bào hình chữ nhật, có lông che chở đa bào gồm 5 tế bào đến 7 tế bào và lông tiết chân đơn bào đầu đa bào. Mô dày sát biểu bì, ở những chỗ lõm của thân lớp mô dày thường dày hơn. Mô mềm vỏ. Libe cấp 2. Tầng sinh libe-gỗ. Gỗ cấp 2 tạo thành một vòng liên tục. Mô mềm ruột.

Bột

Bột màu nâu đen, mùi thơm, vị cay. Soi kính hiển vi thấy: Mảnh biểu bì lá có nhiều lỗ khí và lông tiết, tế bào bạn của lỗ khí giống tế bào biểu bì, thành tế bào ngoằn ngoèo. Mảnh thân tế bào hình đa giác. Hạt phấn hoa màu vàng. Mảnh mạch mạng, mạch vạch.

Độ ẩm

Không quá 12,0 % (đối với dược liệu khô) (Phụ lục 12.13).

Tro toàn phần

Không quá 10,0 % (Phụ lục 9.8).

Tạp chất (Phụ lục 12.11)

Đoạn ngọn cành dài quá 40 cm: Không quá 4,0 %.

Tạp chất khác: Không quá 1,0 %.

Chế biến

Kinh giới cắt đoạn: Kinh giới rửa sạch, loại tạp chất, thái ngắn 2 cm đến 3 cm, dùng sống. Có thể sao qua hoặc sao cháy cho bớt thơm cay. Kinh giới để lâu năm không mốc mọt, giữ được mùi thơm gọi là Trần kinh giới là loại tốt.

Mô tả: Là các đoạn thân, cành, lá và cụm hoa đã cắt thành

đoạn dài khoảng 3 cm; màu xanh vàng; phần thân và cành có tiết diện vuông, có lông; lá khô nhăn nhúm hay bị gấp nếp; cụm hoa màu vàng ngà. Dược liệu khô thể nhẹ, giòn; mùi thơm nhẹ đặc trưng; vị cay.

Bột, Độ ẩm, Tro toàn phần: Yêu cầu về giới hạn chỉ tiêu và phương pháp thử như dược liệu chưa cắt đoạn.

Kinh giới sao cháy sém hoặc thán sao: Cách sao theo hướng dẫn tại Phụ lục 12.20.

Bảo quản

Dược liệu chưa chế biến: Để nơi khô mát, trong bao bì kín. Dược liệu đã chế biến: Nên dùng trong 30 ngày sau khi cắt đoạn, thán sao dùng trong 60 ngày sau khi chế biến. Để trong đồ đựng kín, tránh ẩm mốc.

Tính vị, quy kinh

Vị cay, tính ôn. Vào các kinh can, đờm, vị.

Công năng, chủ trị

Thanh nhiệt, giải biểu, khu phong, tán hàn, thông huyết mạch, giải độc. Chủ trị: Cảm mạo phong hàn, sốt nhẹ, nhức đầu, nổi mẩn ngứa, đau mồm, lên sởi, mụn nhọt, băng huyết, chảy máu cam, đại tiện ra máu.

Dùng sống hoặc dùng dược liệu tươi: Trị cảm mạo, sốt nhức đầu, sởi, nổi mẩn ngứa.

Sao cháy sém: Trị băng huyết, chảy máu cam.

Thán sao: Trị trĩ nội chảy máu, rong kinh, đại tiện không táo nhưng phân có lẫn máu tươi.

Cách dùng, liều lượng

Ngày dùng từ 8 g đến 12 g, có thể dùng 16 g dược liệu khô hoặc 30 g dược liệu tươi, dưới dạng thuốc sắc hoặc hãm để uống.

Dùng ngoài liều thích hợp, dùng tươi hay sao vàng để chà sát da khi bị nổi mẩn ngứa.

Kiêng kỵ

Không có ngoại cảm phong hàn không nên dùng.

Ghi chú

Phần trên mặt đất được thu hái từ cây *Schizonepeta tenuifolia* Briq., họ Hoa môi (Lamiaceae) được sử dụng ở Trung quốc với tên là Kinh giới.

LÁ HEN

Calotropis Folium

Bồng bông, Bồng bông to

Lá được làm khô của cây Lá hen, còn gọi là “Bồng bông” hay “Bồng bông to” [*Calotropis gigantea* (L.) Dryand. ex Ait. f.; Syn. *Asclepias gigantea* L.], thuộc họ Thiên lý (Asclepiadaceae). Thu hái lá bánh tẻ, gần như quanh năm, song tốt nhất vào mùa thu. Thu hái lá xong, lau sạch lớp lông mịn màu phấn trắng ở mặt dưới lá tươi hoặc để lá lên một cái sàng đặt trên chậu nước đủ ngập, lấy bàn chải đánh sạch lông, sau đem phơi hay sấy khô.